

LANDGOED HET LANKHEET

Landgoed Het Lankheet is een landgoed met een historie die terug gaat tot 1188. Het landgoed is vijfhonderd hectare groot, en bestaat uit naaldbos, heide, hoogveen en vennen. In 2004 werd hier het Waterpark Het Lankheet aangelegd, waarin traditionele vloeiveides ingezet worden als waterzuivering.

Landgoed Het Lankheet behoorde ooit tot een heerlijkheid van duizenden hectaren. Nu is er nog een historisch centrum aan de Berkel bij Eibergen, met de Hof te Mallem en de Mallemse watermolen. In 1895 kocht Gerrit Jan van Heek Sr. het landgoed, wiens nazaten het tot op vandaag beheren. Van de vroegere havezate is alleen nog de gracht over. In 2003 is op de plek een kunstwerk gemaakt door landschapskunstenaar Jim Buchanan, dat de contouren van het huis duidt.

LANDGOEDEREN ZIJN INGEBED IN MAATSCHAPPIJ

"Landgoederen zijn een soort tijdschapsules", stelt Eric Brinckmann, maar dan wel een tijdschapsule die mee ontwikkelt in de geschiedenis. Bij Het Lankheet zet hij zich samen met de andere leden van de familie Rouffaer-Van Heek ervoor in om het landgoed niet alleen te behouden, maar ook klaar te stomen voor de 21ste eeuw. Want de geschiedenis leert dat landgoederen dat altijd al hebben moeten doen.

Landgoed Het Lankheet is een van de bekendere landgoederen van Nederland. Dat komt vooral door het opvallende experiment dat de landgoedeigenaren in 2004 aangingen met Wageningen Universiteit om het watersysteem van de eeuwenoude vloeiveides nieuw leven in te blazen. Toen graaf Hendrik van Dalen in 1188 eeuw een inventaris van zijn bezittingen liet maken, was één van de vele goederen een versterkte hoeve aan de Berkel, het huidige Landgoed Het Lankheet, met veel gronden waartoe ook het huidige Landgoed Het Lankheet behoorde. Rondom die hoeve was er toen al een systeem van vloeiveides, dat ervoor zorgde dat voedselrijk kwelwater zorgde voor de bemesting van landbouwgronden.

Middeleeuwse vloeiveide op Het Lankheet

WATERPARK

Aan het einde van de twintigste eeuw waren deze vloeiveides al langere tijd in onbruik geraakt als bemestingssysteem, vanwege de kunstmest. Op Het Lankheet werden toen ook de ecologische en hydrologische waarden steeds belangrijker gevonden. Om verdroging te bestrijden, natuur te herstellen en waterberging te realiseren, werden in 1999 de vloeiveides gerestaureerd. Dit zorgde er bovendien voor dat het historisch erfgoed van het landgoed werd hersteld, waardoor het aantrekkelijker werd voor wandelaars en andere recreanten.

De plaatselijke kwel bleek echter onvoldoende voor het herstel van de natuur en het waterbeheer. Daarop werd in 2004 samen met onderzoekers van Wageningen Universiteit en landschapsarchitect Berno Strootman een plan ontworpen om Waterpark Het Lankheet aan te leggen. Het natuurherstel werd hierin gecombineerd met waterzuivering via rietbekkens en de productie van biomassa voor duurzame energie, terwijl er werkervaringsplaatsen werden gecreëerd voor het beheer van de rietbekkens, en het landgoed nog interessanter werd voor recreanten.

TIJDSCAPSULE

De manier waarop Brinckmann met Waterpark Het Lankheet de middeleeuwse watersystemen van de vloeiveides via modern onderzoek en ontwerp ontwikkelde tot nieuwe verdienmodellen voor het landgoed is typerend voor de houding die hij en zijn mede-eigenaren hebben ten aanzien van het landgoed. "Als je denkt 'hoe draag ik het landgoed over naar de toekomst?', dan met je het op de een of andere manier inbedden in de maatschappij."

Voor deze visie haalt Brinckmann zijn inspiratie uit de rijke historie van de landgoederen. Landgoederen worden vaak als een soort tijds capsule gezien, stelt Brinckmann. Dat vindt hij een sterk beeld, maar het doet afbreuk aan het feit dat landgoederen zowel qua tijd als qua ruimte geen strakke en afgebakende grenzen kennen. Hij neemt ons mee op een tocht door de geschiedenis.

KAPITALISERING

Volgens Brinckmann hadden landgoedeigenaren, zoals graaf Hendrik van Dalen, vanaf de middeleeuwen tot in de negentiende eeuw weliswaar het eigendom van het landgoed, maar hadden boeren en andere mensen die er woonden vaak recht op het vruchtgebruik. Volgens feodaal gebruik hadden deze mensen niet alleen enkele plichten ten aanzien van de landgoedeigenaar, maar ook recht om ergens te vissen, om een moestuin aan te leggen, of om vee ergens in te scharen. Dat komt nu in een wat andere manier terug met de openstelling van landgoederen voor recreanten of sporters.

Vanaf de negentiende eeuw werden landgoederen exclusief eigendom van de landgoedeigenaren, vertelt Brinckmann, maar die werden daardoor gedwongen om het landgoed te kapitaliseren. Dat gebeurde veelal met de toen nog rendabele exploitatie van de grond via bosbouw of landbouw. Er ontstond een wetenschappelijke elite van landgoedeigenaren, die de broodnodige kapitalisering oppakten met wetenschappelijke experimenten met waterbeheer, bosbouw en landbouw. Die historisch gezien experimentele rol van de landgoederen blaast Brinckmann nu nieuw leven in met het Waterpark.

SCHAALVERGROTING

In de twintigste eeuw verdwijnt de vooraanstaande rol van landgoedeigenaren en landgoederen in de Nederlandse bosbouw en landbouw. Het landbouwbeleid wordt een staatsbelang, en de staat zet in op schaalvergroting via mechanisatie en intensivering. Het aloude bemestingssysteem van de vloeiveiden verdwijnt door de opkomst van de kunstmest. De landbouwproductie wordt steeds grootschaliger om aan de groeiende stedelijke massamarkt te kunnen voorzien.

Hierdoor verliezen de landgoederen een belangrijke inkomstenbron, namelijk de exploitatie van de grond via bosbouw en landbouw. Daarbij komt dat er in de loop van de twintigste eeuw allerlei eisen worden gesteld aan de veelal monumentale bebouwing op de landgoederen, waardoor die een steeds grotere kostenpost worden. Landgoederen worden beschouwd als historisch erfgoed dat moet worden behouden. Pas aan het eind van de twintigste eeuw komt er aandacht voor de economische rentabiliteit van dit erfgoed.

VEEL BELANGEN

Het landgoed is dus volgens Brinckmann altijd al een dynamisch en flexibel systeem geweest in een veranderlijke wereld. Dat leert de geschiedenis. Landgoederen bestempelen als historisch erfgoed, en het landgoed als een goed afgesloten tijdschapsule, doet geen recht aan die rijke historie en niet aan de huidige praktijk. Die historie maakt dat landgoedeigenaren in de praktijk met veel belangen te maken krijgen. Volgens Brinckmann hebben zowat alle ministeries beleid gemaakt dat de dagelijkse gang van zaken op landgoederen raakt.

De activiteiten op het landgoed zijn dan ook enorm divers. Naast het waterpark is er op het landgoed plek voor landbouw en bosbouw, wordt er gewerkt aan recreatie en educatie. En al die activiteiten hebben met elkaar te maken. Om te zorgen dat zulke activiteiten geen afbreuk doen aan het landgoed moet een landgoedeigenaar dan ook goed samenwerken met mensen uit de omgeving, mensen uit het beleid en mensen uit de politiek. Want de historie vormt weliswaar de basis onder het landgoed, vertelt Brinckmann, het zijn de mensen die zorgen dat het landgoed zijn identiteit en kwaliteit behoudt en ontwikkelt.

GEMEENSCHAP IS BASIS LANDGOED

De grote vraag voor de toekomst is hoe je landgoederen kan professionaliseren. Volgens Eric Brinckmann moet je daarvoor kiezen voor de mensen. Een landgoed is een sociaal bedrijf, met de gemeenschap als basis voor het behalen van economische, maatschappelijke, sociale en culturele doeleinden. Met de landgoedeigenaar als eindregisseur.

Je kunt een hek rondom een landgoed zetten, maar eigenlijk is een landgoed altijd in interactie met de omgeving. Brinckmann parafraseert de Duitse filosoof Peter Sloterdijk: "Er is geen binnen of buiten. Het buiten is een voortzetting van het binnen met andere middelen." Dat geldt ook voor een landgoed, stelt Brinckmann. Een landgoedeigenaar zal altijd moeten bemiddelen tussen de binnenruimte van het landgoed en de buitenruimte van de omgeving.

EMOTIONEEL MEDE-EIGENAAR

"Als je het landgoed wilt behouden, dan zul je moeten samenwerken", stelt Brinckmann. "Alleen lukt het niet." Neem alleen maar het beheer van het landgoed, het waterpark, de houtvesterij, de bed and breakfast, het veldwerkcentrum en alle andere activiteiten. "Vroeger werkten er vijftien man personeel en waren er vijf boerenbedrijven." Nu is er niet voldoende geld om zoveel personeel te betalen.

Brinckmann zet hierbij in op wat hij noemt het 'emotionele mede-eigenaarschap'. De eigenaren van Het Lankheet betrekken mensen bij de verschillende onderdelen van hun landgoedbedrijf. Zo zijn er gidsen voor de landerijen, die in samenwerking met Historische Kring Haaksbergen rondleidingen verzorgen. "We hebben gidsen die het landgoed zo goed kennen, dat ze de ogen en oren van het gebied zijn."

Waterpark met Belvédère

CLIËNTEN

Ook in het waterpark zijn vrijwilligers actief als gids. Bij het waterpark hoort het Veldwerkcentrum, dat dient als startpunt voor excursies, als studiecentrum en als plek voor studiebijeenkomsten van onderzoekers en studenten van Wageningen Universiteit. Het beheer van het waterpark en het veldwerkcentrum is in een aparte stichting ondergebracht, zodat het voldoet als Algemeen Nut Beogende Instelling, wat schenkingen makkelijker maakt.

Het Lankheet ontvangt daarnaast één dag per week cliënten van de jeugdzorg en twee dagen per week cliënten van de verslavingszorg. Die doen onder begeleiding werkzaamheden op het landgoed, en worden zo praktisch voorbereid op verdere scholing in het groene mbo. "Ze halen bijvoorbeeld hun tractorrijbewijs of een certificaat voor de kettingzaag."

BUURSERPOT

Nieuw is de Buurserpot, waarvoor vijftien vrijwilligers ingezet gaan worden als schipper. "We hebben een zeventiende eeuwse bootje laten herbouwen. Daarmee gaan we recreanten varen, bijvoorbeeld via de Buurse Beek naar het Buurse Zand." Bij de houtwerf zal voor hiervoor een klein haventje worden aangelegd aan de op de Buurserbeek uitkomende Botterkolk.

Met al die mensen zul je als landgoedeigenaar moeten samenwerken. "Gemeenschap is de basis van een landgoed", stelt Brinckmann dan ook. "Daarmee moet je rekening houden. Je moet dus altijd een uurtje eerder komen, want je weet dat je die en die mensen moet spreken of dat je een praatje met iemand moet maken." Hetzelfde geldt voor de burens. "De boer waar ik mee samenwerk, heeft eigenlijk het waterproject mogelijk gemaakt. Dat betekent niet dat we het altijd met elkaar eens zijn."

INTUÏTIE

Volgetuigde Buurser pot; attractie op de Buurser beek

Volgens Brinckmann ligt hier de kern van het landgoed. Want dat leeft bij de gratie van de mensen die het in eigendom hebben, maar ook van de mensen die er als vrijwilliger aan bijdragen of er als recreant van gebruik maken. Daarbij zal de landgoedeigenaar altijd de eindregie in handen moeten houden, want het gevaar bestaat altijd dat er op het landgoed dingen gebeuren die je als eigenaar eigenlijk niet wilt. Dat stelt eisen aan de landgoedeigenaar. "Het loopt nooit volgens plan. Je moet je eigen grenzen leren kennen, steeds opnieuw, want die grenzen liggen niet vast. Het gaat om intuïtie."

Belangrijk is dat je als landgoedeigenaar duidelijke afspraken maakt met iedereen, stelt Brinckmann, zelfs al gaat dat niet van harte. "Als je niet meegaat met de vraag van een mountainbikevereniging om een fietsroute of -tocht te organiseren, linksom of

rechtsom komt men er toch wel. Dan wordt er wel illegaal gefietst. Dat valt nauwelijks te controleren, dus kun je beter afspraken maken."

LANDSCHAP NIET GRATIS

Mensen willen best rekening houden met de wens van een landgoedeigenaar om bij evenementen rekening te houden met de natuur en de cultuur van een landgoed. Als voorbeeld noemt Brinckmann de samenwerking die is gezocht met de organisatie S(up)port for Nature. Deze organisatie heeft een stappenplan opgezet om te voorkomen dat sporters met sportevenementen in de natuur schade berokkenen aan diezelfde natuur. "Er is zelfs jaarlijks een afdracht van een euro per persoon per evenement, een bescheiden bijdrage, maar het belangrijkste is de bewustwording dat het landschap niet gratis is", aldus Brinckmann.

CROWD FUNDING EN COMMON LAW

"Er is geen dag waarop je je hoeft te vervelen op een landgoed", stelt Eric Brinckmann. "Je staat middenin de natuur, het landschap, de kunst, de zorg, het waterbeheer, enzovoorts." Als middelpunt van de regio kunnen veel landgoederen volgens Brinckmann heel goed de rol als maatschappelijke katalysator op zich nemen. Zoals in het middeleeuwse maalschap.

Landgoederen zijn lange tijd het middelpunt van de regio geweest, vertelt Brinckmann. In de feodale tijd waren landgoederen het middelpunt van allerlei economische, sociale en culturele activiteiten. Boeren en omwonenden hadden recht op vruchtgebruik, en zulke economische verhoudingen werden in de middeleeuwen lange tijd geregeld via het gewoonterecht, waarbij rechters uitspraken deden op basis van de plaatselijke gewoonten en omstandigheden, geholpen door een jury van plaatselijke bewoners. Zo ontstonden gemeenschappelijke rechtsregels, tegenwoordig bekender onder de Engelse naam Common Law. De gebieden waarover de rechtsregels golden, werden de 'commons' genoemd. In het Engelse New Forest functioneert dit systeem nog altijd. In Oost-Nederland werd dit gemeenschappelijke recht geregeld via de marke.

GROTE DISTANTIE

Doordat landgoederen in de negentiende eeuw exclusief eigendom werden van landgoedeigenaren, en het nationale landbouwbeleid in de twintigste eeuw een belangrijke centraal sturende factor was in de bosbouw en landbouw, is die centrale rol van de landgoederen in de regio sterk verminderd. In de afgelopen decennia hebben landgoedeigenaren wel geprobeerd om de relatie met de omgeving te verbeteren, maar volgens Brinckmann is er nog een 'grote distantie' tussen wat binnen en het buiten, terwijl volgens filosoof Peter Sloterdijk het buiten juist een voortzetting is van dat binnen.

"Landgoed Het Lankheet ligt tussen Eibergen en Haaksbergen in", vertelt Brinckmann. "Veel Eibergenaren en Haaksbergenaren komen er echter nauwelijks. De meeste mensen kennen het landgoed ook niet. De grote vraag voor landgoedeigenaren is dan ook hoe je mensen betreft bij wat je doet, en hoe je als landgoedeigenaar over je exclusieve eigendom heen de omgeving bij je landgoed kunt betrekken."

CASH COW

Dat landgoedeigenaren de laatste decennia de omgeving opzoeken, is eigenlijk puur economische noodzaak. De in de Natuurschoonwet geregelde vrijstelling van successierechten is voor veel landgoedeigenaren onontkoombaar om een goede opvolging te regelen, maar daarvoor moeten landgoederen wel worden opengesteld. En de bosbouw en landbouw zijn al langere tijd geen winstgevendende activiteiten meer, terwijl dat eeuwenlang de *cash cows* van de landgoederen waren.

Landgoederen hebben tegenwoordig geen echte *cash cow* meer, vertelt Brinckmann, maar zijn juist afhankelijk van een grote diversiteit aan activiteiten. Bij Het Lankheet is het juist de combinatie van cultuurhistorie, landbouw, natuur, waterzuivering, recreatie, enzovoorts die zorgen dat het landgoed financieel robuust kan zijn. "Veel landgoederen zijn op die manier robuust in de tijd", aldus Brinckmann. Maar landgoedeigenaren kunnen niet op hun lauweren rusten.

OPTIMISTISCH

Brinckmann ziet echter in de huidige maatschappij een beweging die hem optimistisch maakt. Stad en platteland zijn in de twintigste eeuw sterk van elkaar gescheiden geraakt, waarbij de stad de plek van wonen en werken werd en het platteland de plek van landbouwproductie, energieproductie, recreatie, natuur en cultuurhistorie. "Nu zie je een omgekeerde beweging", aldus Brinckmann. Mensen gaan zich weer afvragen waar hun eten vandaan komt, hoe ze zelf energie kunnen produceren, en hoe ze zelf de zorg voor hun naasten kunnen regelen.

"Mensen hebben een fysieke behoefte om anderen te helpen", aldus Brinckmann. "Een mooi voorbeeld is de zorgcoöperatie Austerlitz Zorgt [<https://www.austerlitzzorgt.nl/>], een nieuw zorgmodel waarbij vrijwilligers samen de zorg organiseren, maar ook klussen, boodschappen doen en koken. Iedereen brengt in wat hij kan en wil. Dat is een enorm succes, want iedereen wil meedoen."

BURGERINITIATIEVEN

Er zijn tegenwoordig veel van zulke burgerinitiatieven, en Brinckmann denkt dat landgoedeigenaren daarbij kunnen aansluiten om landgoederen weer een centrale rol te geven in de regio. Daarbij zouden landgoedeigenaren hun politieke rol moeten

uitbuiten, vindt hij. "Ik wil niet de politiek in, want je kunt op een landgoed veel meer bereiken.

"Je kunt ook buiten de politiek een politieke rol spelen", vindt Brinckmann. "Menno ter Braak sprak al over de politicus zonder partij; zo zie ik mezelf.

Landgoedeigenaren zijn gepokt en gemazeld in het werken met belangen. We weten dat je daarbij moet geven en nemen. Je geeft, en krijgt daarvoor in de plaats iets anders. Het is een wederkerige relatie."

POLITICUS ZONDER PARTIJ

De grote vraag voor landgoedeigenaren is hoe je die rol als politicus zonder partij weet te professionaliseren. Daarbij wil Brinckmann graag terugpakken op het gemeenschappelijke recht van de commons en de marke. "Ik zie wel wat in een nieuw maalschap", stelt hij. Zo'n maalschap was in de middeleeuwen een organisatie van landgebruikers die gemeenschappelijk bossen of heidevelden beheerden, en daar regels voor opstelden.

Landgoederen hebben volgens Brinckmann landschappelijk een belangrijke rol. "Alles was in de twintigste eeuw gecentreerd rond de grote schaal. Landgoederen zitten daardoor tussen grootschalige landbouw en grootschalige natuur, in een verwevingslandschap van extensieve landbouw en kleinschalige natuur. Maar landgoedeigenaren hebben wel zo'n 180.000 hectare grond in beheer; Staatsbosbeheer heeft 300.000 hectare natuur, Natuurmonumenten 100.000 hectare, de provinciale Landschappen zo'n 80.000 hectare."

PERSOONLIJKE RELATIE

"Landgoedeigenaren hebben ook een persoonlijke relatie met het landschap, het landgoed en de omgeving." Juist daardoor kunnen ze die nieuwe politieke rol oppakken, denkt Brinckmann. "Ik zou naar een status Natuurschoonwet plus willen. Beschouw het landgoed als een functionele eenheid in het buitengebied en koppel daar een budget aan. Waarom zou je landgoederen zo niet een status aparte kunnen geven? Je moet dan natuurlijk wel werken via een ontwikkelingsplan."

Brinckmann denkt dat zo'n status aparte van landgoederen past binnen de huidige decentralisatie van het landschaps- en plattelandsbeleid. "Gemeenten zouden de zorg in het buitengebied bijvoorbeeld kunnen afstoten naar particuliere grondeigenaren en landgoederen. Die kunnen dan met dat budget mensen uit de regio aan hun landgoed binden."

CROWD FUNDING

Zo kan de landgoedeigenaar de spil worden in een regionale organisatie van zorg, cultuur, recreatie en andere activiteiten in het buitengebied. Dat biedt volgens Brinckmann ook kansen voor financiering. Zo zijn er in Nederland diverse ondernemers die gebruik maken van *crowd funding* om niet alleen hun zaak te financieren maar ook mensen bij hun zaak te betrekken. In de Achterhoek is bijvoorbeeld het initiatief Buitengewone Varkens [<http://www.buitengewonevarkens.nl/>] bekend, waarbij meer dan tweeduizend mensen investeren in een duurzame varkenshouderij. In ruil voor hun investering krijgen ze vleespakketten, maar kunnen ze ook meedoen aan allerlei activiteiten.

Volgens Brinckmann zijn landgoederen juist vanwege hun historische wortels, en het 'emotionele mede-eigenaarschap' wat hierdoor ontstaat bij veel mensen in de regio, bij uitstek geschikt om zo'n centrale rol op zich te nemen. "Daar moeten wel heldere afspraken over gemaakt worden. Want je blijft als landgoedeigenaar de eindregisseur over het landgoed." Daarom is het belangrijk dat landgoedeigenaren een heldere en begrijpelijke visie ontwikkelen. Als een politicus zonder partij, maar met veel belangen.

lesprogramma in het waterpark voor alle basisscholen in Haaksbergen